

מתמטיקה בדידה – תרגיל 6

שאלה 1

בכל אחד מהסעיפים נתונה קבוצה X ויחס R על הקבוצה. עבור כל יחס קבע האם הוא יחס סדר, יחס סדר חזק¹ ולאו יחס סדר מלא. (ייתכן שיותר מאחד מהם. שימו לב שיחס סדר מלא הוא יחס סדר.)

- $X = \mathbb{R}, R = \{(a, b) \in \mathbb{R}^2 \mid e^a \leq e^b\}$
- $X = \mathbb{R}, R = \{(a, b) \in \mathbb{R}^2 \mid a^2 \leq b^2\}$
- $X = \mathbb{N}, R = \{(n, m) \in \mathbb{N}^2 \mid n^2 < m\}$

פיתרון

פתרון 1: יחס סדר כי:

R טרנזיטיבי: נניח כי aRb ו- bRc . אזי $e^a \leq e^b$ ו- $e^b \leq e^c$. לכן $e^a \leq e^c$ (כי היחס $\leq$ על $\mathbb{R}$ הוא טרנזיטיבי).

R רפלקסיבי: יהי $a \in \mathbb{R}$, אזי $e^a \leq e^a$ ולכן aRa .

R אנטיסימטרי: נניח aRb ו- bRa . אזי $e^a \leq e^b$ ו- $e^b \leq e^a$. היות ו- $\leq$ על $\mathbb{R}$ הוא יחס סדר נובע ש- $e^a = e^b$. נפעיל $\ln$ על שני האגפים ונקבל $a = b$, כדרוש.

דרך אחרת: לכל a, b ממשיים מתקיים $e^a \leq e^b$ (בדקו!) אם ורק אם $a \leq b$. לכן

$$R = \{(a, b) \in \mathbb{R}^2 \mid e^a \leq e^b\} = \{(a, b) \in \mathbb{R}^2 \mid a \leq b\}$$

כלומר, R הוא היחס $\leq$ על $\mathbb{R}$ ולכן זה יחס סדר.

פתרון 2:

R לא יחס סדר כי הוא לא אנטי סימטרי. באמת, $(-1)R1$ כי $1^2 \leq (-1)^2$ ו- $1R(-1)$ כי $(-1)^2 \leq 1^2$ אבל $1 \neq -1$ (בניגוד למה שהיה נובע מאנטיסימטריות אם אכן הייתה מתקיימת).

R לא יחס סדר חזק כי הוא לא א-רפלקסיבי. באמת, $1R1$ כי $1^2 = 1^2$.

פתרון 3:

R טרנזיטיבי: נניח כי nRm ו- mRk , אזי $n^2 < m$ ו- $m^2 < k$. מאי-השוויון הראשון נובע

$$n^4 < m^2 \text{ ולכן } n^4 < k \text{ (נובע מטרנזיטיביות היחס } < \text{ על } \mathbb{N}\text{). היות ו-} n \geq 1 \text{ מתקיים}$$

$$n^2 \leq n^4 \text{ ולכן } n^2 < k \text{, כלומר } nRk \text{, כדרוש.}$$

R א-רפלקסיבי: נניח בשלילה שקיים $n \in \mathbb{N}$ כך ש- nRn . אזי $n^2 < n$. אבל היות ו- $n \geq 1$

$$\text{מתקיים } n^2 \geq n \text{ וזו סתירה לכך ש-} n^2 < n.$$

R אינו יחס סדר כי הוא לא רפלקסיבי. לדוגמא, הפסוק $1R1$ שקרי כי 1^2 לא קטן מ-1.

שאלה 2

מצאו את כל יחסי הסדר המלאים על הקבוצה $\{4, 5, 6\}$. הסבירו מדוע אין יחסים סדר מלאים נוספים.

¹ למי שלא זוכר: יחס $<$ על קבוצה A הוא יחס סדר חזק אם הוא טרנזיטיבי, א-רפלקסיבי (לכל $a \in A$, הפסוק $a < a$ שקרי) וא-סימטרי (אם $a < b$ אז לא מתקיים $b < a$). [במילים אחרות: הוא כמו היחס $<$ על מספרים ממשיים.]

פיתרון

יחסי הסדר על $\{4,5,6\}$ הם:

- $(4 \leq 5 \leq 6) \{(4,5), (5,6), (4,6), (4,4), (5,5), (6,6)\}$
- $(4 \leq 6 \leq 5) \{(4,6), (6,5), (4,5), (4,4), (5,5), (6,6)\}$
- $(5 \leq 4 \leq 6) \{(5,4), (4,6), (5,6), (4,4), (5,5), (6,6)\}$
- $(5 \leq 6 \leq 4) \{(5,6), (6,4), (5,4), (4,4), (5,5), (6,6)\}$
- $(6 \leq 4 \leq 5) \{(6,4), (4,5), (6,5), (4,4), (5,5), (6,6)\}$
- $(6 \leq 5 \leq 4) \{(6,5), (5,4), (6,4), (4,4), (5,5), (6,6)\}$

יש רק שישה יחסי סדר כי יש 3 אפשרויות לבחור את האיבר הקטן ביותר בסדר. לאחר שעשינו זאת, יש 2 אפשרויות לבחור את האיבר הבא בגודלו (לא ניתן לבחור את האיבר הקטן ביותר). האיבר שנשאר חייב להיות האיבר הגדול ביותר. לכן, יש לכל היותר $3 \cdot 2 = 6$ סדרים שונים על $\{4,5,6\}$.

שאלה 3

תהי X קבוצה ו- R יחס סדר על X . נניח כי $Y \subseteq X$ ונגדיר $S = R \cap Y \times Y$.

- הראו כי S יחס סדר על Y .
- נניח כי $X = \mathbb{N}, R = \{(n, m) \in \mathbb{N}^2 \mid m = 0 \pmod n\}$. הראו כי R יחס סדר וציירו דיאגרמת הסה של $S = R \cap Y \times Y$ עבור הקבוצות הבאות:
  - $Y = \{1,2,3,4,5,6\}$
  - $Y = \{1,2,4,6,8,12,24\}$
  - $Y = \{3,5,7,9,11,13,15\}$

פיתרון

הוכחת 1:

S טרנזיטיבי: יהיו $a, b, c \in Y$ כך ש- aSb ו- bSc , כלומר $(a, b), (b, c) \in S$. היות ו- $S = R \cap Y \times Y$ מתקיים $(a, b), (b, c) \in R$. R טרנזיטיבי (כי הוא יחס סדר) ולכן $(a, c) \in R$. אבל $(a, c) \in Y \times Y$ ולכן $(a, c) \in S$. כלומר aSc .

S רפלקסיבי: יהי $a \in Y$, אזי $(a, a) \in R$. היות ו- R רפלקסיבי (כי הוא יחס סדר) מתקיים, $(a, a) \in R$. לכן, $(a, a) \in R \cap Y \times Y = S$. כלומר aSa .

S אנטי סימטרי: יהיו $a, b \in Y$ כך ש- aSb ו- bSa . היות ו- $S \subseteq R$ ו- R נובע ש- aRb ו- bRa . אבל R אנטיסימטרי (כי הוא יחס סדר) ולכן $a = b$.

קיבלנו ש- S טרנזיטיבי, רפלקסיבי ואנטיסימטרי. לכן S יחס סדר. **משל.**

פתרון 2:

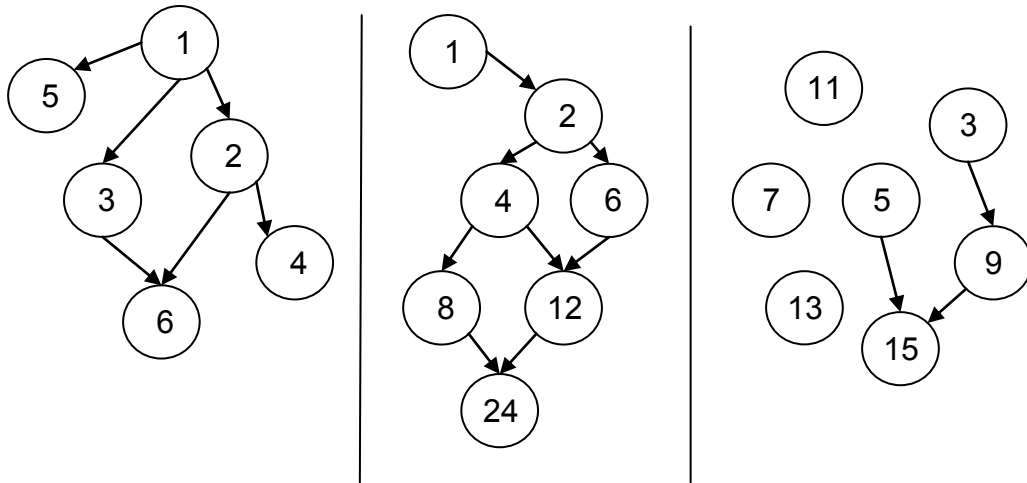
נוכיח ש- R יחס סדר:

R טרנזיטיבי: נניח כי mRn, nRk , אזי קיימים $x, y \in \mathbb{N}$ כך ש- $k = nx$ ו- $n = my$. לכן, $k = nx = (my)x = m(yx)$. נובע ש- k מתחלק ב- m ולכן mRk .

R רפלקסיבי כי כל מספר טבעי מתחלק בעצמו.

R אנטיסימטרי: נניח כי mRn ו- nRm , אזי קיימים $x, y \in \mathbb{N}$ כך ש- $m = nx$ ו- $n = my$. לכן, $m = nx = (my)x = m(yx)$. נחלק ב- m ונקבל $1 = xy$. היות ו- $x, y \geq 1$ נובע כי בהכרח $x = 1$ (אחרת נקבל $xy > 1$) ולכן $m = nx = n$.

דיארמות הסה:

שאלה 4

תהי X קבוצה ו- R יחס. נגדיר את היחסים הבאים:
 א. $R^2 = R \circ R = \{(x, y) \in X \mid \exists z \in X: xRz \wedge zRy\}$
 ב. $R^{op} = \{(x, y) \mid (y, x) \in R\}$
 ג. $I = \{(x, x) \mid x \in X\}$
 הוכיחו כי $R \cap R^{op} = I$ וגם $R^2 \subseteq R$ אם ורק אם R יחס סדר.

הוכחה

כיוון א: נניח כי R הוא יחס סדר.
 נראה ש- $R^2 \subseteq R$: יהי $(x, y) \in R^2$ אזי קיים z כך ש- $xRy \wedge yRz$. יחס סדר ולכן טרנזיטיבי. לכן נובע xRy , כלומר $(x, y) \in R$.
 נראה ש- $R \cap R^{op} \subseteq I$: יהי $(x, y) \in R \cap R^{op}$, אזי זה אומר ש- xRy ו- yRx . היות ו- R יחס סדר זה אומר ש- $x = y$. לכן, $(x, y) = (x, x) \in I$.
 נראה ש- $R \cap R^{op} \supseteq I$: יהי $a \in I$, אזי קיים $x \in X$ כך ש- $a = (x, x)$. היות ו- R יחס סדר מתקיים xRx , אבל זה אומר ש- $xR^{op}x$. לכן, $a = (x, x) \in R \cap R^{op}$.

כיוון ב: נניח כי אם $R^2 \subseteq R$ וגם $R \cap R^{op} = I$.
 נראה ש- R טרנזיטיבי: נניח ש- xRy ו- yRz . אזי לפי הגדרת R^2 מתקיים $(x, z) \in R^2$. היות ו- $R^2 \subseteq R$ נובע ש- $(x, z) \in R$, כלומר xRz .
 נראה ש- R רפלקסיבי: יהי $x \in X$. מהגדרת I נובע ש- $(x, x) \in I$. היות ו- $R \cap R^{op} = I$ מתקיים $(x, x) \in R \cap R^{op}$ וזה אומר ש- $(x, x) \in R$, כלומר xRx .
 נראה ש- R אנטיסימטרי: נניח ש- xRy ו- yRx , אזי נובע ש- $xR^{op}y$ (כי yRx). זה אומר ש- $(x, y) \in R$ וגם $(x, y) \in R^{op}$. לכן, $(x, y) \in R \cap R^{op} = I$. זה אומר שקיים $z \in X$ כך ש- $(x, y) = (z, z)$. מכאן נובע $x = z$ ו- $y = z$ ולכן $x = y$.
 לסיכום, R טרנזיטיבי, רפלקסיבי ואנטיסימטרי ולכן יחס סדר.

משל.

שאלה 5

תהי A קבוצה ו- $\leq$ יחס סדר על A . נגדיר יחס R על $A \times A$ ע"י $(a, b)R(c, d)$ אם $\{a \leq c\}$ וגם $\{a \neq c \mid b \leq d\}$ או $\{a = c\}$.

הראו כי R יחס סדר על $A \times A$.
 ציור דיאדרמת הסה של R עבור $A = \{0,1,2\}$ ו- $\{(0,0), (1,1), (2,2), (0,1), (0,2)\} \leq$ (אין צורך להוכיח כי זה יחס סדר).

פתרון

הוכחה:

נראה ש- R טרנזיטיבי: נניח ש- $(a, b)R(c, d)$ ו- $(c, d)R(e, f)$. כלומר:

$$\text{וגם } \{a \leq c \text{ וגם } a \neq c\} \text{ או } \{a = c \text{ וגם } b \leq d\} \text{ וגם } \{c \leq e \text{ וגם } c \neq e\} \text{ או } \{c = e \text{ וגם } d \leq f\}$$

היות ו- $a = c$ גורר $a \leq c$ ו- $c = e$ גורר $c \leq e$ נובע שבכל מקרה מתקיים $a \leq c \leq e$.
 מהטרנזיטיביות של $\leq$ נובע ש- $a \leq e$.

שימו לב כי הטענה באדום גוררת את הטענה הבאה:

$$\text{או } \{a \leq c \text{ וגם } a \neq c\} \text{ או } \{c \leq e \text{ וגם } c \neq e\} \text{ או } \{b \leq d \text{ וגם } a = c\} \text{ וגם } \{d \leq f \text{ וגם } c = e\}$$

על סמך זאת, נחלק למקרים:

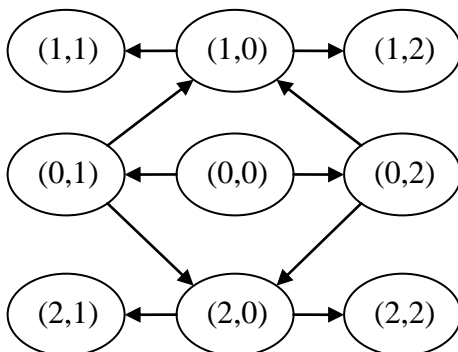
$a \leq c \leq e$ וגם $a \neq c$ או $\{c \leq e \text{ וגם } c \neq e\}$: נניח בשלילה ש- $a = e$, אזי מתקיים $a \leq c \leq e$ ולפי האנטיסימטריות של $\leq$ נובע $c = a = e$. קיבלנו $a = c = e$ וזו סתירה להנחה שלנו שאומרת ש- $a \neq c$ או $a \neq e$. לכן, $a \neq e$. אבל זה אומר ש- $(a, b)R(e, f)$ ולכן גמרנו.
 $\{b \leq d \text{ וגם } a = c\}$ וגם $\{d \leq f \text{ וגם } c = e\}$: אז $a = c = e$ ו- $b \leq d \leq f$. מהטרנזיטיביות של $\leq$ נובע $b \leq f$. לכן, לפי הגדרת R נובע $(a, b)R(e, f)$.
 בכל מקרה קיבלנו $(a, b)R(e, f)$ ולכן R טרנזיטיבי.

נראה ש- R רפלקסיבי: יהי $(a, b) \in A \times A$. אזי $a = a$ ו- $b \leq b$ (כי $\leq$ רפלקסיבי) ולכן $(a, b)R(a, b)$. כדורש.

נראה ש- R אנטיסימטרי: יהיו $(a, b), (c, d) \in A \times A$ כך ש- $(a, b)R(c, d)$ ו- $(c, d)R(a, b)$. בהוכחת הטרנזיטיביות של R הראינו שזה אומר ש- $a \leq c \leq a$ (הציבו $e = a$ בהוכחה). לכן, מהאנטיסימטריות של R נובע ש- $a = c$. לכן:
 $(a, b)R(c, d)$ גורר ש- $b \leq d$ ו-
 $(c, d)R(a, b)$ גורר ש- $b \leq d$
 ושוב, לפי האנטי סימטריות של $\leq$ נובע $b = d$. לכן, $(a, b) = (c, d)$.

משל.

בנה דיאדרמת הסה:

הדרך לבנייה: נניח $(a, b)R(c, d)$. אם $a \neq c$ אז יש חץ מ- (a, b) ל- (c, d) אם c איברים בין a ל- c (ביחס ל- $\leq$) וגם אין איבר גדול מ- b וגם אין איבר קטן מ- d (בדקו!). אם $a = c$ אז יש חץ מ- (a, b) ל- (c, d) אם c איברים בין b ל- d (בדקו!).